

Tanin Gazetesi'ne Göre 1908 İstanbul Seçimlerinde Rum Protestoları ve Seçim Şenlikleri

Çiğdem ÜLKER¹

Öz

Araştırma Makalesi

23 Temmuz 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet rejimi, 30 yıldan beri kapalı olan Meclis-i Mebusan'ın da açılması demektir. Hükümet, 24 Temmuz'da ülke genelinde genel seçimlerin yapılacağını ilan etmiş, akabinde seçim çalışmaları başlamıştı. Bu durum İstanbul'da ve taşrada büyük sevinç ile karşılanmış, oy verme işleminden sonra yapılan seçim şenlikleri İstanbul'daki bütün aidyetleri birbirine yakınlaştırmıştır. Ancak İstanbul Rumları'nın seçim konusundaki talepleri Osmanlı idaresince olumlu karşılanmamıştır. Bu nedenle Rumların yoğun olarak yaşadığı semtler asayiş bozan protesto ve gösterilere sahne olmuştur. Özellikle Fener Rum Patrikhanesi ve Rum basını'nın bu protestoları teşvik ettiği ve seçmenin iradesini yönlendirdiği bilinmektedir.

Anahtar: Osmanlı Devleti, II. Meşrutiyet, İstanbul Seçimi, Rum Protestoları.

Greek Protest and Election Festivals in 1908 Istanbul Elections According to Tanin Newspaper

Abstract

Research Paper

It was announced on July 23, 1908. II. Constitutional Period was also the opening of the Assembly, which has been closed for 30 years. The government has declared July 24 general elections will be held across the country, then the election campaign began. This situation was met with great joy in Istanbul and in the provinces, and the election festivities made after the voting process brought all the members of Istanbul closer together. But the demands on the choice of the Greeks of Istanbul was not welcomed by the Ottoman authorities. For this reason, the districts where the Greeks live intensely has been the protest and demonstration scene. It is known that the Greek Cypriot Patriarchate and the Greek Press especially encouraged this protest, and the election of the Greek Cypriot leader directed the will.

Key Words: Ottoman Empire, II. Constitutional, Istanbul Election, Greek Protestants.

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 15.04.2018

Kabul tarihi / Accepted 31.05.2018

¹ Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, cigdem_ulker09@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0961-6795>

Giriş

Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme çabaları tedrici bir gelişme göstermiştir. Klasik dönemde Osmanlı idari erkleri, her ne kadar mutlak monarşi çerçevesinde şekillenmişse de mirasçısı olduğu İslam Medeniyeti'nin meşveret usulünü de diri tutmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti'nde meşveret usulünün kurumlaşip “*Meclis-i Meşveret*” niteliğini kazanması ise III. Selim'in reformcu döneminde gerçekleşmiştir. III. Selim, devlet ile ilgili önemli kararları kendisinin başkanlık yaptığı, devrin ileri gelenlerinin katıldığı, toplantılarda almıştır. Padişah bu toplantılara katılanların fikirlerini korkusuzca savunabilmeleri için çıkardığı Hatt-ı Hümâyunlarla fikir hürriyetini güvence altına almıştır (Tanör, 2012: 36-37). Hüseyin Nail Kubalı, (1960:46) bu durumu, padişahın mutlak egemenliğini kendi eliyle sınırlandırması bakımından, meşrutiyet rejimine giden süreçte önemli bir adım olarak değerlendirmiştir.

Öte yandan 7 Ekim 1808 tarihinde anayasal düzene geçişte ciddi bir gelişme yaşanmış, Meşveret-i Âmme Meclisi'nde uzun tartışmalar sonucunda Sened-i İttifak kabul edilmiştir. Bu senet, Osmanlı bürokrasi ve yürütme gücünün üstünlüğünü gündeme getirirken, Osmanlı padişahının egemenliğini ayanlarla paylaşılabilirliğini belgelemesi bakımından önem arz etmektedir. Ancak Sened-i İttifak'ı zorunluluktan kabul eden II. Mahmut, merkezi otoritesini güçlendirdikten sonra bu senedi rafa kaldırmıştır. Bu anlamda değerlendirildiğinde senet, ölü doğmuş bir sözleşme olarak kabul edilse de Türk demokrasi tarihinde önemli bir dönemeç olarak hala geçerliliğini sürdürmektedir (Çavdar, 1999:20).

Yaşanan bu demokrasi deneyimlerine paralel olarak, Osmanlı taşrasında seçmen kültürünün temelleri II. Mahmut'un ıslahatlarıyla atılmıştır. 1829 yılında ilk defa İstanbul mahallelerinde uygulanan muhtarlık usulü, 1833 yılında Kastamonu Sancağı'nda uygulanarak “*Muhtarı Evvel*” ve “*Muhtar-ı Sâni*” adı ile iki muhtar seçimle iş başına getirilmiştir (Çadircı, 1970: 410). Tanzimat Dönemi'ne geldiğinde, eyalet ve sancak merkezlerindeki meclisler, hükümet merkezindeki Meclis-i Vâlâ'nın küçültülmüş birer taşra örneğini oluşturmuşlardı (Çadircı, 2007: 289). Bu meclislere üye olarak, bölgenin ileri gelenlerinden dürüst, akılselim kişiler tercih edilmiştir. Gayrimüslim ahalinin bulunduğu yerlerde; metropolit, hahambaşı gibi ruhani liderler ile iki nefer kocabaşlar da meclis üyeliğine seçilmişlerdi (Torun, 2012:86). Ancak meclisin bu yapısı bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle ikiden fazla gayrimüslim topluluğun bulunduğu yerlerde meclise katılımın nasıl olacağı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, Avrupa Devletleri'nin Osmanlı Devleti üzerindeki azınlık yaptırımlarını arttırmıştır (Davison, 2005:148)². Avrupalı Devletler Osmanlı gayrimüslimlerinin vilayet, sancak ve kaza meclislerinde yeterince temsil edilmediklerini ileri sürmüş ve Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye gibi üst düzey idari kurumlarda da gayrimüslimlere yeni haklar verilmesini talep

² Ayrıca bkz: Özgür Yılmaz, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Taşra İdare Meclisleri (1840-1871), *Journal Of History Studies*, Volume:6, S.6, Ocak-2014, s.261.

etmişlerdi. Bunun için Islahat Fermanı'nda eyalet ve sancak meclisleri yönetmeliğinin yeniden düzenlenerek, taşra halkının seçimi ve temsili hakkında yeni bir düzenleme yapılacağı açıklanmıştır (Çadircı,1997:250). Bu düzenleme ancak 1864-1871 Vilayet Nizamnâmeleri sayesinde hayata geçmiş, Osmanlı taşra idaresindeki temsili organların işleyişine yeni bir usul getirmiştir. Buna göre Vilayet İdare Meclislerinde merkezden atanan üyeler dışında ahali tarafından seçilen iki Müslüman iki gayrimüslim olmak üzere dört üye bulunacak, gayrimüslim cemaatlerin ruhani reisleri de tabii üyeler arasında sayılacaktı³. Özellikle Diyarbakır gibi etnik ve dini çeşitlilik bakımından zengin bölgelerde vilayet meclisleri oldukça renkli görüntülere sahne olmuş, meclis ruhban şurası haline dönüşmüştür. Diyarbakır Vilayet Meclisi iki Müslim iki gayrimüslim üye olmak üzere; Süryani, Keldani, Ermeni Katolik-Gregoryen, Ermeni Protestan murahhasları, Rum metropoliti ve müftüden oluşmaktaydı (Ortaylı,1985: 238).

Bu gelişmeler, mahallî idarenin doğuşu açısından oldukça önemli olmakla birlikte; muhassıllık meclisleri ve onun devamı olan vilayet idare meclislerinin, Osmanlı Devleti'nin parlamenter hayata geçişinde oldukça büyük katkılarının olduğunu belirtmek gerekir. 19 Mart 1877 tarihinde Osmanlı Devleti ilk Meclis-i Mebusan'ı toplandığında, devletin dört bir yanından gelen mebusların büyük çoğunluğu, Vilayet İdare Meclislerinden seçilen üyeler arasından valilerce veya meclis üyelerinin ortak kararıyla tayin edilen kimselerdi (Ortaylı, 2011:22). Taşradan gelen bu mebuslarla seçim konusu tartışılırken; İstanbulluların ilk defa seçim gördüklerini, kendilerinin ise Tanzimat Devri'nin başından beri seçim usulünü bildiklerini ileri sürüyorlardı (Us,1940: 84-85). Taşradan gelen bu tecrübeli mebusların sayesinde Meclis-i Mebusan'ın bir iç tüzüğü dahi olmamasına rağmen, meclis mükemmel bir şekilde işlemiş, kısa zamanda dış politika konularına dahi el atmışlardır (Ortaylı, 2011: 22-23).

1. 1908 Genel Seçimleri

Osmanlı Devleti'nde ilk anayasal düzene, II. Abdülhamit'in 23 Aralık 1876'da I. Meşrutiyet'i ilan etmesiyle geçilmiş, ancak 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın çıkması üzerine II. Abdülhamit 14 Şubat 1878'de meclisi süresiz olarak dağıtmıştır. II. Abdülhamit'in idaresinde anayasanın tekrar yürürlüğe koyulmasını, meclisin açılmasını kısacası meşrutiyetin ilanını amaçlayan bir grup genç (Kalkan, 2008:21) gizli bir cemiyet kurarak Sultan'a muhalif bir tavır sergilemişlerdi. Bu muhalefet oluşumu, kısa sürede ülkenin dört bir yanında örgütlenerek, İttihat ve Terakki Cemiyet'i adını almıştır. Cemiyet 1908 yılının Temmuz ayında Rumeli'de devrim hareketine başlamış, bu hareket karşısında çaresiz kalan II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de anayasanın tekrar yürürlüğe koyulmasını ve Meclis-i Mebusan'ın toplanmasını kabul etmiştir (Kars, 1997:56-57).

³ Bu dört üyenin seçim aşamaları için bkz: **Düstûr**, I. Tertip, C.1, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1289, s.623.

II. Meşrutiyet'in ilanının ertesi günü, hükümet yaptığı bir açıklamayla seçimlerin bir an önce yapılacağını ve yaklaşık otuz yıldan beri tatilde olan parlamentonun toplanacağını duyurmuştur.⁴ Bu, 1877 yılından beri yapılacak ilk Meclis-i Mebusan seçimi olacaktı (Kansu, 2002:273). Ancak ortada, bir seçim yasası yoktu. 1877'den kalma bir seçim kanunu lahiyası gündeme getirilmişti fakat bu lahiyanın padişah tarafından onaylanıp onaylanmadığı dahi hatırlanmıyordu. Üstelik bu yasa taslağının bazı maddeleri anayasaya aykırıydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti bir an evvel seçim yasasının yayınlanması ve seçimlerin yapılması hakkında hükümete baskı yapmış bu baskılar kısa sürede sonuç vererek “*İntihab-ı Mebusan Kanunu Lahiyası*” Kanûn-i Esâsî'ye aykırı maddeleriyle de olsa 3 Ağustos 1908 tarihinde II. Abdülhamit'e tastik ettirilerek yürürlüğe girmiştir (Alkan, 2009:44).

Bu seçim yasasına göre seçimler iki dereceli olacaktı. 25 yaşını dolduran ve vasitasız vergi veren erkekler oy kullanabilecekti. Her 500 kişi için ikinci seçmen seçilecek, bu ikinci seçmenler de sancak veya kaza merkezlerinde toplanıp 50.000 erkek nüfus adına bir mebus seçeceklerdi. Mebus olabilmek için adaylarda belli şartlar aranmıştır. Buna göre mebus adaylarının;

- 30 yaşını doldurmuş olmaları,
- Seçildiği vilayet halkından olmaları,
- Devlet memuru iseler seçtikleri taktirde görevlerinden ayrılmış olmaları,
- Türkçe biliyor olmaları yeterli görülmüştür (Kara, 2011:59-60).

Osmanlı Devleti'nde seçimler, 3 Ağustos 1908'de seçim yasasının sancaklara dağıtılmasıyla 121 sancakta yapılmıştır. Ülke genelinde icra edilen seçimler, genel meclisin 17 Aralık 1908'deki açılışına kadar yaklaşık dört buçuk ay sürmüştür. Bu süre içerisinde Ağustos ayı listelerin hazırlanmasıyla uğraşılmış, Eylül ayı ortalarından itibaren ikinci seçmen “*Müntehib-i Sâni*” seçimlerine başlanmıştır. Ekim ayının sonundan Aralık ayının başına kadar geçen sürede mebus seçimleri tamamlanmıştır. Bu nedenle seçim kampanyalarının doruğa ulaştığı dönem Kasım ve Aralık aylarıdır (Demir, 1994:32).

II. Meşrutiyet'in ilanından itibaren destekçilerini arttıran İttihat ve Terakki Cemiyeti, ülkenin dört bir yanında şubeler ve bunlara bağlı kulüp ve cemiyetler açarak seçim kampanyalarını bu gibi yerlerde yürütmüştür. Cemiyet ayrıca basın seçim çalışmalarında aktif olarak kullanmıştır. Özellikle 1 Ağustos 1908 tarihinde yayın hayatına başlayan Tanin Gazetesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin seçim çalışmalarını yakından takip ederek seçimlerde cemiyetin sözcülüğünü yapmıştır (Demir, 1994:36).

⁴ Padişah Efendimizin bizzat ilan buyurdıkları Kanûn-i Esâsî'nin ahkâmına uygun olarak Dersaadet ve vilayetçe intihabata süratle başlanması tebaay-ı şahane canibinden taraf taraf izhâr olunmuş gazeteler vasıtasıyla herkese ilan olunmuştur. Kanunumuzda göre hükümlerin harfiyen uygulanması hiçbir vakitte ve sebeple intihabata hâlel gelmemesine dikkat edilip her tarafta intihabata devam edilerek kanunumuzun 43. maddesi hükmünce önümüzdeki Teşrin-i Sâni ibtidâsınca Meclis-i Mebusan'ın küşâdı devletçe takdir edilmiştir (İkdam, 28 Temmuz 1908: 1).

Seçimlere katılan partilerden bir diğeri de Prens Sebahattin'in öncülüğünde kurulan Teşebbüs-ü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'nin devamı olarak görülen Ahrar Fırkası'dır. 14 Eylül 1908 tarihinde kurulan Ahrar Fırkası daha çok yerel yönetimlerin önemini ortaya çıkaran, etnik unsurlara eşitlik tanıyan (Alkan, 200:44), ülkede milli burjuva yaratmak amacıyla bireysel teşebbüsü özendiren, liberal bir ekonomi anlayışına sahiptir (Kaluç, 2009:196). Osmanlı Ahrar Fırkası'nın kuruluş gerekçelerinden biri de İttihat Terakki Cemiyeti'nin tekelciliği ve gizliliğinin istibdata yol açabileceği kaygısıydı. Onlara göre Ahrar Fırkası'nın varlığı ile Osmanlı siyasetinde denge sağlanmış olacaktı. Ayrıca Ahrar Fırkası, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin azınlık unsurlara eşitlik tanımayacağı imajını Osmanlı Devleti için tehlike olarak görmekteydi (Akşin,1972:557). Çünkü İttihat ve Terakki'nin azınlık politikası, etnik unsurları Osmanlılaştırmaktan geçmekteydi. Osmanlılaştırmaktan kasıt, Osmanlı halklarını dize getirip onların Türkleştirilmesi demektir. İttihat ve Terakki önderlerinden Ahmet Rıza'ya göre, Türkler zaten diğer azınlık unsurlarının koruyucuları konumunda olduğundan iyi bir hükümetin kurulmasıyla her türlü aidiyete adil muamele yapılacak böylece adem-i merkezîyetçilik ve benzeri düşünceler kendiliğinden ortadan kalkacaktı (Ramsaur, 2007:115).

İttihatçılar'a göre Ahrar Fırkası, sarayla çıkar ilişkisi kesilen eski hafiyeler, cemiyetten yüz bulamayan maceracılar, Türklüğe düşman bazı Arnavut ve Arap kişilerden oluşmaktaydı (Demir, 1994:76). Ahrar Fırkası tüm bu eleştirilere ve yıpratıcı propagandalara rağmen 1908 genel seçimlerine İttihat ve Terakki Cemiyeti karşısında girme kararı almıştır. Fırka, seçimlerden kısa bir süre önce kurulmasından ve İttihat ve Terakki'nin zor kullanmasından dolayı ülke genelinde teşkilatlanıp, seçim propagandalarını seçmen kitleye yeterince ulaştıramamıştır (Bayur,1991:134). Bunun sonucunda Fırka, kendi çabalarıyla Ankara'dan mebus seçilen Mahir Sait Bey dışında başka bir mebus çıkaramamıştır (Kaluç, 2009:198).

Yurt genelinde yapılan seçimlerin sonuçları değerlendirildiğinde mesleki olarak, toprak ağaları ve beylerinin mecliste ilk sırada yer aldıkları görülmüş, onları din adamları, serbest meslek erbabı, asker ve memur gibi kişiler izlemiştir (Karal, 2011:62). Mebusların sayısı hususunda net bir rakam vermek oldukça zordur. Uzak vilayetlerden seçilen mebusların bazıları meclise hiç uğramadıkları gibi, bazı mebusların seçimden hemen sonra istifa etmeleri veya çeşitli nedenlerle mazbatalarının onaylanmaması gibi sebeplerle, meclis resmi üye sayısı olan 281 mebusa ulaşamamıştır (Demir,1994:90-91). Enver Ziya Karal'a göre seçilen mebusların sayısı 240'dır. Bunlardan 200'ü Müslüman, 40'ı da gayrimüslim mebuslardan oluşmaktaydı (2011:62-63)⁵.

⁵ Ayrıca Meclisteki mebus sayıları ve bu mebusların hangi milliyete mensup oldukları hakkındaki çeşitli görüşler için bkz: Hüseyin Nail Kubalı, **Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri**, Tan Matbaası, İstanbul, 1960, s.105; Recai, G. Okandan, **Âmme Hukukumuzun Ana Hatları**, Birinci Kitap, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1959, s.269-70.

1908 genel seçimleri, Osmanlı sınırları içerisinde düzenli bir biçimde yapıldığı düşünülse de Rumlar, Ermeniler ve Bulgarlar kısa sürede Türkler aleyhine harekete geçmişlerdir (Tunaya, 1989:161-162). Özellikle İstanbul Rumları, seçim zamanında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne ve Osmanlı idaresine karşı gösteriler ve yayınlar yapmışlardır.

1.1. 1908 İstanbul Seçimleri ve Rumların Hoşnutsuzluğu

İstanbul özel konumu ve demografik yapısı nedeniyle 1908 genel seçimleri, yeni bir idari teşkilatlanmayı da beraberinde getirmiştir. Üsküdar, Kadıköy, Andoluhisarı, Beykoz, Tarabya, Büyükdere, Arnavutköy, Hasköy, Beşiktaş, Bayezit, Samatya, Eyüp, Beylerbeyi, Doğançılar, Makriköy (Bakirköy) Şile, Gebze ve Kartal semtlerinde belediye örgütü kurularak; şehir 20 seçim dairesine ayrılmıştır. Bu belediyelerin meclis üyelikleri için yapılan seçimlerde en çok oyu alan kişiler, seçimlerin icrasında aktif görev alan İstanbul Heyet-i Teftişyesine seçilmiştir. Teftiş Heyeti, seçim hazırlıklarına bir an önce başlamak için 18 Ekim'den itibaren seçim listelerini incelemeye başlamış (Tanin, 30 Eylül 1324:8) 2 Kasım'dan itibaren seçim listeleri askıya çıkarılarak 18 Kasım'da ikinci seçmen (Müntehâb-ı Sâni) seçimlerine başlanmıştı (Demir, 1994:32).

Heyet-i Teftişe'nin açıklamasına göre İstanbul'da 268.458 İslam, 75.776 Rum, 29.042 Ermeni, 10.694 Musevi, 792 Katolik, 277 Süryani olmak üzere toplam seçmen nüfusu 385.039 kişiden oluşmaktaydı. Bu sayıya Şile, Gebze ve Kartal'daki 37.500 erkek ve şehirde bulunan 55.000 askerin nüfusu da eklenerek İstanbul'un 10 mebus ile temsil edileceği belirtilmiştir (Demir, 1994:33)⁶. Bu 10 mebus içerisinde Rumların İstanbul'daki nüfus oranına göre en fazla 2 mebus çıkarabilecekleri açıklanmıştır. Tanin Gazetesi de Heyet-i Teftişe'nin verdiği rakamları doğrularak İstanbul içerisindeki Rumların sayısını yaklaşık olarak 75-80 bin aralığında olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine, Rumların hoşnutsuzluğu gün yüzüne çıkmıştır. İlk etapta Rum gazeteleri Tanin Gazetesi'nde açıklanan nüfus istatistiklerindeki Rum nüfusunun çarpıtıldığını iddia etmişler, 25 sene önceki nüfus cetvellerinde bile Rumların sayısının 440.000 olduğunu ileri sürerek, şimdiki bu rakamı anlayamadıklarını belirtmişlerdir (Kerimoğlu, 2008:41). Oysaki Tanin Gazetesi İstanbul Rumları'nın yaklaşık olarak 75- 80 binlik nüfusuna göre 2 mebus çıkartmalarının bile bir ayrıcalık olduğunu, bu kadar ayrıcalığa karşı 3 mebus çıkartmak istemelerine şaşırıldıklarını belirtmişlerdir. Tanin Gazetesi, "*Ya Rum mebusları için seçim hiç vaat edilmeseydi ne yapabilirlerdi? Kanun herkesi istediğine oy vermeyi serbest bırakmıştır*" (Tanin, 9 Teşrin-i Sâni 1324:3) diyerek Rumların seçimlere katılıp, onlara mebus çıkartma hakkı verilmesini adeta bir lütf olarak değerlendirmiştir. Tanin Gazetesi'nin bu iddialı açıklamasına cevap, Rumların temsilcisi misyonunu üstlenen Prodos Gazetesi'nden gelmiştir: "*İttihat ve Terakki Cemiyeti Rumlara lütufta bulunmak istiyorlarsa, iki mebus sandalyesini Rumların*

⁶ Ayrıca bkz: "İstanbul Nüfusu Hakkında Bir İstatistik", **Tanin**, S.121, 18 Teşrin-i Sâni 1324-1 Aralık, 1908, s.3.

samimiyetle sevdiği, hürmet ettiği Ali Kemâl ve Fazlı Beylere versin, istediğimiz budur başka bir şey değildir.” (Tanin, 23 Teşrin-i Sâni 1324:3) diyerek imalı bir cevap vermiştir.

Seçim süresince Rumların 3 mebus talebinine sözcülük yapan bir kişi de Fener Rum Patriği Yovakim Efendi’dir. Patrik Yovakim Efendi, bu konuyu Kâmil Paşa ile görüşerek, Rumların 3 mebus talebini ona iletmıştır. Ancak görüşme Yovakim Efendi’nin istediği gibi sonuçlanmayınca, Yovakim Efendi, seçimlere Rumların dahil olmayacağı tehditinde bulunmuştur. Bu tehdit Rumlarla Osmanlı idaresinin arasını daha da gerginleştirmiştir. Yaşanan bu gerginliğe son vermek için harekete geçen taraf ise İttihat ve Terakki Cemiyeti olmuştur. Cemiyet, Binbaşı Hasan Bey ve Reji memurlarından Ofranidi Bey gibi isimlerden bir heyet oluşturarak, Fener Rum Patrikhanesiyle seçim pazarlığına girmiştir. Bu pazarlıkta Rumların İstanbul’dan 3 mebus çıkarmaları kabul edilmişti. Ancak Rumlar bu antlaşmayı taşradaki seçimlerde şikayetçi oldukları durumların düzeltilmesi şartıyla imzalayacaklarını belirtmiştir. Dahiliye Nezâreti tarafından taşra seçimlerinin incelenmesi için bir heyet oluşturulmuş, bu heyet Rumların seçimlerdeki şikayetlerinin asılsız olduğunun raporunu vermiştir. Bu rapordan rahatsızlık duyan Rumlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yaptıkları seçim antlaşmasını imzalamaktan vazgeçmişlerdir. Tanin Gazetesi baş yazarı Hüseyin Cahit, Rumların bu antlaşmayı imzalamaktan vazgeçmesini kendi zararları olarak değerlendirmiştir. Çünkü çoğunluğun Müslüman olduğu İstanbul’da 3 Rum mebus çıkarmak bile Müslümanların Rumlara göstermiş olduğu iyi niyetten başka bir şey değildir. Patrikhane bu hareketiyle 3 mebus çıkarma şansını kaybetmiştir. Müslümanlar açısından ise, kaybedilen bir şey olmamıştır. 3 Rum mebusun eksikliğinde ne güneş ne ay hareketinden geri kalacak, ne de intizam bozulacaktır. Fakat Rum vatandaşlarımız bütün hak ve hürriyetlerini Patrikhanenin eline teslim etmekle elde ettikleri 3 mebus hakkına dahi sahip çıkamamışlardı (Tanin, 20 Teşrin-i Evvel 1324:1).

İlerleyen günlerde Rumlarla Osmanlı idaresinin seçim görüşmeleri devam etmiştir. Rumlar bu görüşmelerde çıkmaza girdikleri anda büyük devletlere başvuracaklarını belirterek, Osmanlı idarecilerine gözdağı vermeye çalışmıştır. Çoğu zaman da Ermenilerle ve Ahrar Fırkası ile seçimde ortak hareket etmek için görüşmeler yapmıştır. Fakat bu görüşmeler de olumlu sonuç vermemiştir. Rum Cemaati sonunda İttihat ve Terakki Cemiyeti ile anlaşamadıkları takdirde İstanbul’dan mebus çıkaramayacaklarını anlamış, cemiyet ile anlaşma yolları aramıştır. Bunun sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin aday listesine Kostantinidi ve Kozmidi Efendiler eklenmiş ve böylece İstanbul’dan 2 Rum mebus çıkarılması konusunda cemiyet ile Rum Cemaati arasında anlaşma sağlanmıştır (Kerimoğlu, 2008:51).

Rumların sözcülüğü misyonunu üstlenen Prodos Gazetesi, İstanbul seçimleri sırasında Rumların taleplerini gazete sütunlarına taşımıştır. Prodos;

- Seçimlerin yalnızca kilise ve camilerde yapılması,
- Seçim mahallerinde asker yerine polis bulundurulması,
- Rum cemaatine vaktiyle oy pusulalarının teslim edilmesi,
- Nüfus tezkerelerini ibraz edenlerin hemen oylarını vermeleri,
- Her seçim mahalının teftişinde Beyoğlu Rum Cemaati'nin vekillerinin bulunması,
- Bu vekiller lüzum gördüğü takdirde seçimlerin tevkifi hakkında söz sahibi olabilmeleri,
- Beyoğlu seçimlerinin feshi ve sekiz gün daha uzatılması,

gibi istekleri gündeme taşımıştır (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3). Bu istekler değerlendirildiğinde Rumların en fazla şikayet ettiği konu, İstanbul Heyet-i Teftişiyesi'nin seçmenlerin oy vermeden önce nüfus tezkerelerini göstermelerini zorunlu tutmasıydı. İstanbul'da yapılan seçimlerde Teftiş Heyeti'nin böyle bir önlem almasının temel sebebi, mükerrer oy kullanımının önüne geçmek ve Osmanlı vatandaşı olmayanların oy kullanmasını önlemektir (Demir,1994:93; Kerimoğlu, 2008:47). Bu nedenle seçimin yapıldığı mahallerde hile yapılmasını engellemek için nüfus tezkerelerinin belediyelerce kontrolünün sağlanmasına özen gösterilmiştir (BOA ZB 353 10/8 Teşrin-i Sâni 1324). Rum seçmenlerin, seçim mahallerinde asker yerine polis bulundurulmasını istemelerinin nedeni ise Türk askerinin şakaya gelmediğini, seçim sandığına saldıracak olanlara hemen müdahale edeceklerini bilmeleridir. Ancak, asker aradan çekildiği takdirde istedikleri gibi rezalet çıkarabileceklerdir (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3).

İstanbul seçimlerinde Rumların hoşnutsuzluğu Rum basını'nın yanı sıra dini çevreler tarafından da desteklendiği görülmüştür. Özellikle Rum Patrikhanesi ve Kiliseleri Rum seçmenin protesto ve sokak gösterilerini teşvik edici bir rol üstlenmiş, Rum Kiliselerinden gürleyen çan sesleri ahaliyi galeyana getirmiştir. Kum Kapı Merdivenli Rum Kilisesi Heyeti (Kumkapı Aya Kırıyaki Kilisesi), seçim sandıkları kaldırılacağı zaman Tophaneye telgrafla müracaatta bulunarak Askeri Mızıka Ekibi istemişlerdir. Tophane Nâzırı bu isteği geri çevirmemiş, Rum Kilisesi'ne mızıka ekibini göndermiştir. Ancak Askeri Mızıka Ekibi burada nezaketsiz bir tavırla karşılanmış ve "Haydi Dışarıya" denilerek kovulmuştur. Bu durumdan rahatsız olan Mızıka Binbaşısı, Harbiye Nezâreti'ne başvurarak şikayetlerini bildirmiştir. Osmanlı askerine yapılan bu kötü muamele, askeri ve bürokratik çevrelerin yanısıra Müslüman ahalinin de tepkisine neden olmuştur (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3). Artan tepkiler üzerine Kilise Heyeti, yaşanan bu talihsiz olay hakkında özür mahiyetinde bir açıklama yapma gereği duymuştur. Kilise Heyeti'ne göre olay, kalabalıklaşan kilise havalisini tahliye etmek amacıyla Hristiyan ahaliye "Haydi Dışarıya" denilerek yapılan bir çağrıdır. Ancak tam o sırada mızıka ekibi de kilisede bulunduğu için bu çağrıyı kendi üzerine almış ve tamamıyla yanlış anlaşılardan doğan istenmeyen bir durum ortaya çıkmıştır. Kilise Heyeti bu

durumdan üzüntü duyduğunu ve her daim Osmanlı askerine hürmet göstermeye hazır bulduklarını belirtmiştir (Tanin, 12 Teşrin-i Sâni 1324:1).

Rumların İstanbul seçimlerinde bir başka şikâyeti, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin seçimlerde eşitlik ilkesine uymadığı ve kimlere oy verilmesi gerektiği hususunda halkı yönlendirdiğidir. Bir bakıma Rumlar bu şikâyetlerinde haksız sayılmazlardı. Çünkü Rumlar seçim geleneği konusunda Türklere göre daha tecrübeli olduklarından İstanbul Belediye ve Adalar seçimlerinde birlikte hareket ederek oylarını bölmemişler ve bütün üyelikleri kazanmışlardı. Bu nedenle Tanin Gazetesi yazarı Hüseyin Cahit, Türkleri seçim konusunda dikkatli olmaya çağırılmış aksi taktirde İstanbul'dan tek bir mebus dahi çıkaramayacaklarını belirtmiştir (Tanin, 29 Eylül 1324:1). Önceki seçimlerden tecrübe kazanan İttihat ve Terakki Cemiyeti seçimlerde işi şansa bırakmamak için oy sandıklarının bulunduğu binaları koruma altına almış, ikinci seçmen listelerini birinci seçmenin evine kadar götürmüş, kendi belirledikleri adalara oy verilmesi hususunda birinci seçmene telinde bulunmuştur (Alkan, 2009:46). Buna rağmen Rum seçmenin beklenenden fazla ikinci seçmen çıkardığı yerlerde cemiyet o bölgenin idari amirine baskı yaparak seçimleri iptal etmeye zorlamıştır (Tuncay, Çavaş, Akbayar, Öztuncay, Demirel, 2008:163).

Beyoğlu seçimleri başladığında Rum ahalinin tüm bu hoşnutsuzlukları gün yüzüne çıkmış, basın ve Patrikhanenin teşvikiyle hükümete karşı gösteri ve protestolara başlamışlardı. Bu protestolarda en çok dikkat çeken olay, Beyoğlu civarında işletilen dükkan ve mağazaların kapatılmasıdır. Dükkanlarını kapatmak istemeyen esnaflar, protestocular tarafından çeşitli baskılara maruz kalarak dükkanlarını kapatmak zorunda kalmışlardı. Beyoğlu ve Galata civarında işletilen bu dükkanların kapatılması Osmanlı idarecileri için bardağı taşıran son damla olmuştur. Öyle ki Dahiliye Nâzırı "*Dükkanları kapatırlarsa kapatsınlar, kanun haricinde seçim icra ettirmem. Asayiş ihlal ediyorlarsa asker sevk ederek yeniden asayiş temin ederim. Söyleyiniz dükkanlarını açsınlar. Açmazlarsa mesuliyetleri kendilerine aittir.*" (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324: 3) cevabını vermiştir. Dahiliye Nâzırı'nın bu söyleminden sonra her türlü ihtimale karşı Beyoğlu'na yeterli miktarda asker sevk edilmiş, Zaptiye Nâzırı olay yerine intikal etmiştir. Rum ahali, hükümetin ciddiyetini görünce dükkanları açmak zorunda kalmıştır. Ancak bu seferde Müslümanların Rumları öldürdüğüne dair uydurma haberleri yayarak, Rumlar kendilerinin lehine kamuoyu oluşturmaya çalışmışlardır. Fakat kimseyi bu söylemlere inandıramamışlardır. Tüm bu olanlardan sonra 6. Daire Belediye Müdür Vekili Bahattin Bey tarafından Dahiliye Nezâretine genel durumu belirtmek için şu telgraf çekilmiştir: "*Asayiş kemâlen iade olunmuş, kapalı dükkanlar açılmış, İstanbul'dan gelen asker de mahallerine iade edilmiş, lazım gelen mahallerdeki sandıklar açtırılarak intihaba devam olunmaktadır*" (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3).

Tanin Gazetesi, Rumların yaptıkları protesto ve gösterilere karşılık Ermeni Cemaati'nden bir despotun seçim şenliklerinde yaptığı vatanperver konuşmayı örnek göstererek, Rumların bu konuşmayı kendilerine ibret almaları gerektiğini belirtmiştir. Öyle ki bu despot tam da İttihat ve Terakki Cemmiyeti'nin azınlıklar üzerinde uygulamak istediği Osmanlıcılık politikasına hizmet eden bir konuşma yapmıştır: “*Ey vatandaşlar biz hep vatan evladınız, yani kardeş bulunuyoruz. Bizi bu vatan büyüttü, bu vatan besledi, vatanın saadeti ve selameti için çalışmalı ihtimam etmeli, vatanın ıslahı için ne yapmak gerekirse yapmalı. Hatta ölmek lazımsa ölelim, ben Osmanlılar için ölmeye hazırım. Şu üzerinde yaşadığım vatan toprağını öpüyorum*” demiş ve Osmanlı toprağını öpmüştür. Tanin Gazetesi'nin yazarı Kumkapı Rum Kilisesi'nde askerimizin uğradığı hakaret ne kadar çirkinse, Ermeni despotunun yaptığı bu vatanperver konuşmayı o derece alkışa layık, ibrete şayan bir konuşma olarak değerlendirmiştir (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324: 3).

Rum seçmenin bir diğer talebi 6. Daire seçimlerinin fesh edilmesidir. Onlar bu taleplerini, 5 Aralık (22 Teşrin-i Sâni) Cumartesi günü saat 8.00 sularında büyük bir kalabalık eşliğinde Bâb-ı Âli'ye yürüyüp, Sadrazam Paşa'nın huzuruna bir heyet göndererek bildirmişlerdir. Ancak Sadrazam Paşa'dan kanun dairesinde yapılan bir seçimin iptal edilemeyeceği cevabını almışlardır⁷. İstedikleri cevabı alamayan Rumlar Bâb-ı Âli'de çeşitli gösteriler yaparak asayişi ihlal etmişlerdir. Asayişin temini için kalabalık Rum grubunun üzerine mızraklı süvari askerleri sevk edilmiş, askerlerin yürüyüşü üzerine Rumlar dağılmak zorunda kalmıştır. O sırada Bâb-ı Âli'den Orman Mâden ve Ziraat Nâzırı Mavrakordato Efendi ile bir rahip patrikhaneye gidiyorlardı. Rum göstericilerden birkaçı Mavrakordato'nun arabasına kama ve revolver ile saldırarak arabanın camlarını kırıp, kayışlarını kesmişlerdi. Son anda askerlerin müdahalesi ile saldırganlar aman diye yalvararak yüzü koyun yere kapanmışlar, askerler hiç kimseyi incitmeden asayişi sağlayıp geri çekilmişlerdi (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3).

Seçim ahengini bozan bu olayları teftiş için Dahiliye, Zaptiye ve Orman Nâzırları; Beyoğlu Mutasarrıfı, Şehremini, Şehremaneti Heyet-i Teftişesi 22 Kasım Pazar günü Beyoğlu Mutasarrıflık Dairesine gelmişlerdi. Bu devlet erkanının, bazı Rumların oylarını kullanmadığını gözlemlemesi sonucu seçimlere 10 gün daha devam edileceği kararını almışlar ve bu karar kiliselere bildirilmişti. 6. Daire Belediyesi'nde Rumların gösteri ve protestolarından dolayı hareketli zamanlar yaşanırken, Rum nüfusunun yoğun olduğu 4. Samatya Daire-i Belediyesi, seçimi 5 Aralık Cumartesi günü tamamlayarak; Rum, Müslüman ve Ermenilerden oluşan kalabalık bir grup, mızıkla eşliğinde, birlik ve beraberlik içinde seçim sandıklarını belediye dairesine teslim etmişlerdi. Tanin Gazetesi'ne göre bu durum 6. Daire

⁷ Seçimlerde sandık bulunan yerlerde Rumlardan da bir adam bulunması gerektiği, Osmanlı tezkerelerinin kontrolünün yapılarak seçime devam edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Fakat bu durum Rumların hoşuna gitmediği için seçimin feshinde ısrar etmişlerdir. 6. Daire Belediye Müdür Vekili, seçimlere devam edileceğini her türlü asayişsizliğe karşı Rumların nüfusunun yoğun olduğu Fener, Unkapanı, Kumkapı, Topkapı, Samatya cihetlerine yeterli miktarda piyade asker sevk edilmesi gerektiğini bildirmiştir. BOA ZB 358 7 /8 Teşrin-i Sâni 1324.

Belediyesi Rumlarına ibret olmalı, aynı birlik ve beraberliği onlar da sergilemeliydi (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324:3). Ancak 6. Daire Belediyesi'nde tam aksi bir durum ortaya çıkmış, seçim şenliklerinde bayrak vakası cereyan etmiştir. Seçim şenlikleri dolayısıyla Beyoğlu sokaklarını dolduran Rum ahalinin elindeki bayraklarda “Yaşasın Yunan Kralı” gibi tahrik edici sloganların bulunması Tanin Gazetesi yazarlarının dikkatini çekmiş ve bu durumu gazete sütunlarında oldukça sert bir üslupla eleştirmişlerdi. Bu eleştirilere cevap, Servet Gazetesi'nin yazarı Nikolaidi Efendi'den gelmiştir: “Rumlar her nerede bayrak görmüş ise alıp çıkmış, ve bu sırada devr-i istibdattan kalma bayraklar araya karışmış, üzerinde yazılı olan şeylere dikkat edilmemiştir.” İşte Yunan Kralı hakkında söz konusu olan bayraklar bunlarmış. Prodos Gazetesi ise bayrak vakasını örtbas etmek ister gibi bir açıklama yapmıştır: “Bazı Yunan tebaası, Osmanlı bayrakları ile kendi bayraklarını beraber almışlardır.” Yani bu bayrakları taşıyanlar Yunanlıymış. Rum taraftarı gazetelerin bu açıklamalarına karşılık Tanin Gazetesi'ne Nikola Sava imzalı bir mektup gelmiş, bu mektupta Rum yanlısı gazetelerin açıklamaları şu sözlerle eleştirilmiştir: “Eğer bu bayraklar Servet'in dediği gibi devr-î istibdattan kalma ise üzerinde adalet, uhuvvet kelimeleri ve Rumca yaşasın kral ve ailesi gibi kelimeler ne geziyor? Ayıptır vatandaşlık namına bu hallerden vazgeçelim.” Diyerek bu gibi hallerin Anadolu'ya fena tesir edeceğini belirtmiştir (Tanin, 25 Teşrin-i Sâni 1324: 2). Tanin Gazetesi'ne gelen başka bir mektupta Marmarada Rumların seçim gösterilerine devam ettiği, gazinolarda ve sokak aralarında bir araya gelen Rumların Yunan Kralı ve ailesini öven sloganlar attığı, gece gündüz ateşlenen silahların halkı telaşlandırdığı dile getirilmektedir. Ayrıca yaşanan bu vakalara hükümetin yeteri kadar müdahale etmemesinden de şikâyetçi olunmaktadır (Tanin, 3 Kanun-i Evvel 1324: 3).

İstanbul seçimleri süresince yapılan Rum protestolarında hırsızlık vakaları da dikkat çeken bir boyuttadır. Kanun, hürriyet, adalet namına! gösteri yapmak için toplanan bu Rum ahalinin soydaşları, kalabalıktan yararlanarak yüz elli kadar protestocu Rum'un parasını ve çantasını çaldıklarını yine Rum vatandaşlarımızın şikâyetlerinden öğreniyoruz. Tanin Gazetesi'ne göre tüm bunlar Rum göstericilerin şiddet yanlısı olduklarının deliliydi (Tanin, 10 Teşrin-i Sâni 1324: 3).

1.1.3. Seçim Şenlikleri

İstanbul'da II. Meşrutiyet'in ilk genel seçimi 1908 yılının Kasım-Aralık aylarında yapılmış, oy verme işlemi 28 Teşrin-i Sâni (11 Aralık 1908) Cuma günü Yeni Postahane binasında gerçekleştirilmiştir. Bu seçimlerde dikkat çeken durum, İstanbul Rumları'nın asayiş bozan protesto ve gösterileri olmuştur. Ancak Rumlar seçimin gidişatını değiştiremeyeceklerini anladıklarında bu protesto ve gösteriler yerini birlik ve beraberlik duygularının körüklendiği seçim şenliklerine bırakmıştır. 24 Kasım'da Fener civarında oluşan atmosfer bu durumu oldukça güzel özetlemektedir. Fener ve Cibali seçim sandıkları kalabalık bir alayla dolaştırıldığı sırada Rum Patrikhanesi önüne gelinmiş, burada ulemadan bir kişi birlik ve beraberlik duygularını okşayan bir konuşma yapmıştır. Patrik Efendi bu konuşmadan duyduğu memnuniyeti, konuşmayı yapan kişiye teşekkürlerini sunarak göstermiştir.

Seçim alayı belediye binasının önüne geldiğinde Rum Patrikhanesi'nde görevli bir kişi tarafından tekrar bir konuşma yapılmıştır. Bu konuşmada, Osmanlı vatanında yaşayan herkesin birbirine karşı muhabbete mecbur olduğu, Türkler ile Rumlar arasına nifak sokanların taşla def olunup bu gibi kötü niyetli kişilere meydan verilmemesi gibi nasihatlerde bulunulmuştur (Tanin, 12 Teşrin-i Sâni 1324:1). Bu vatanperver konuşmaya karşılık Tanin Gazetesi de duyarsız kalmamıştır: “*Dünn patrikhane önünde İslam ile Rum'un birlikteliğini gördükten sonra saadetimizin tam olduğunu hissediyoruz. Çünkü şundan eminiz ki birimize bayram olan şey diğerimize matem değildir.*” (Tanin, 12 Teşrin-i Sâni 1324:1) diyerek her iki milletin sevinç ve üzüntülerinin ortak olduğunu vurgulamıştır.

İstanbul seçimleri bir bakıma II. Meşrutiyet'in ilanından kaynaklanan sevinç ve heyecanın devam ettiği bir atmosferde gerçekleşmiştir. Öyle ki seçim sandıklarının teslimi bile İstanbul ahalisine bayram coşkusu yaşatmıştır: “*Mini mini masum yavrular saf saf dizilmiş, yanlarında genç yaşlı birçok halk, ötede Askeri Mızıka hep bir ağızdan vatan şarkıları söyleyip Osmanlı sancağını dalgalandırmışlardı. Bayraklarla, kurdelelerle donatılmış seçim sandıkları baş üstünde tutularak öyle bir şenlik yapılmıştır ki bu hürriyet feyzini görüp de gözyaşı dökmek mümkün değildi. Yaşasın Hür Osmanlılar! nâraları tüm İstanbul sokaklarını çınlatmıştır.*” (Tanin, 9 Teşrin-i Sâni 1324:3). Bu şenliklerin en gösterişlisi ise 6. Daire Belediyesi'ndeki mahallelerde gerçekleşmiştir. Şenlik, sabahın erken saatlerinde mahalle sandıklarının Taksim'deki Talimhane'de toplanmasıyla başlamıştı. Yaklaşık 30-40 bin kadar erkek, kadın, asker ve mektep çocuklarından oluşan kalabalık bir grup, Taksim Talimhanesi gibi geniş bir meydanı doldurmuş, saatlerce tramvayın işleyişini aksatmıştır. Cadde-î Kebir'in iki yanındaki binalar bayraklarla donatılmış, bütün pencerelere kadınlar dizilmişti. Kalabalık grup saat 7.00 sularında pencerelerden atılan çiçek ve konfetilerin eşliğinde yürüyüşe başlamış, Bâb-ı Âli'ye gelmek için takip edilen caddelerin yeterli gelmemesi neticesinde yeni yollara ihtiyaç duyulmuştur. Bâb-ı Âli'ye varıldığında ise Bâb-ı Âli'nin içi, dışı hıncahınc dolmuştur. 6. Daire Belediye Reisi Vekili Bahattin Bey'in ve Sadrazam'ın nutukları bu kalabalık kitleyi daha da heyecanlandırmıştır. Bu seçim şenliğine, Ermeni Mektebi öğrencilerinin ve 6. Daire mahallelerindeki Rumların da katılmasıyla tam bir birlik beraberlik görüntüsü sergilenmiştir (Tanin, 21 Teşrin-i Sâni 1324:2). Her daire-i belediyenin seçim sandıkları gayet görkemli ve muhteşem alaylar ile asker ve halk tarafından Bâb-ı Âli'ye, Daire-i Meşihat'e ve Harbiye Nezâreti'ne götürülmekte bu münasebetle nutuklar irad edilmekteydi (Unat,1985:25).

İstanbul seçimleri nihayet 11 Aralık Cuma günü tamamlanmıştır. Seçim sandıkları postahane binasından saat 21.00 sıralarında arabaya konularak, İstanbul Şehremini Ziver Bey, ruhani liderler ve Heyet-i Teftişe Azaları eşliğinde Şehremaneti binasına götürülmüştür (Tanin, 30 Teşrin-i Sâni 1324:3). Burada oyların sayım işlemine hemen başlanmış, Heyet-i Teftişe'den Bedri Bey ve Rum Patrikhanesi Kapu Kethûdası pusulaları sandıktan çıkararak üzerindeki isimleri tek tek okumuşlardı. Pusulalar üzerindeki isimler okundukça pusulaların kayıt ve zabt işlemi; İstanbul Şehremini, Heyeti Teftişe, Polis Meclis Reisi gibi resmi görevlilerin gözetiminde icra edilmiştir. Bunlardan başka Rum Patrik Vekili, Süryani Katolik Patrik Vekili, Bulgar Eksarhlığı memuru, Protestan Rahibi, Hahamhane memuru gibi ruhaniler de oyların tasnifinde gözlemci olarak hazır bulunmuşlardı (Tanin, 29 Teşrin-i Sâni 1324:3). Tüm gece yapılan sayım işlemi 12 Aralık Cumartesi günü sabah saatlerinde tamamlanmış, saat 10.30 sularında ise İstanbul mebus adaylarının aldığı oylar belli olmuştu (Tanin, 30 Teşrin-i Sâni 1324:3). Bu sonuçlara göre İstanbul'dan mebus olma hakkı kazananların isimleri ve aldıkları oy miktarı şöyledir: Manyasizade Refik Bey 503 oy, Mustafa Asım Bey 475 oy, Ahmet Rıza Bey 472 oy, Reji Hukuk Müşaviri Vitali Faracı Efendi 461 oy, Divan-ı Umûmiye Hukuk Müşaviri Bedros Hallaçyan 455 oy, Ahmet Nesimi Bey 425 oy, Dava Vekili Kırkor Zohrab Efendi 392 oy, dava vekillerinden Konstantin Konstantini 369 oy, Hüseyin Cahit Efendi 354 oy, Dava Vekillerinden Kozmidi Pandelaki Efendi 340 oy almışlardır (Tanin, 30 Teşrin-i Sâni 1324:3). İstanbul'dan seçilen 10 mebustan 5'i Müslüman, 2'si Rum (Konstantin Konstantini, Kozmidi Pandelaki) 2'si Ermeni (Bedros Hallaçyan, Kırkor Zöhrab) ve bunların arasında Vitali Faracı, Meclis-i Mebusan'a giren tek Yahudi mebusur (Karal, 2011:62-63).

1908 genel seçiminde mebus adayları aynı anda iki partiden de aday olabilmekteydiler. Konstantin Konstantini, Krikor Zöhrap ve Albert Vitali Faracı gibi isimler Ahrar Fırkası'nın seçim listesinden yeterli oyu alamazlar da İttihat Terakki'nin seçim listesinden mebus olma hakkını kazanmışlardır (Alkan, 2014:42).

Seçimlerin sonuçlanmasının ardından İstanbul ahalisi, 17 Aralık Perşembe günü açılacak olan Meclis-i Mebusan'ın kutlamaları için günler öncesinden hazırlıklara başlamıştı. Pencereler, sokaklar bayraklarla ve yaşasın adalet, hürriyet, musavvat yazılarıyla süslenmişti. Yıldız Sarayı, devlet daireleri, yangın ve saat kuleleri, bankalar, elçilikler ve tren istasyonları Tophane-i Âmire Sanayi Alayı tarafından ışıklandırılmıştı. Ayasofya Meydanı'na bakan evlerin odaları birkaç gün öncesinden kiralanmış, hatta bir pencere için beş, on lira ödeyenler dahi olmuştur (Tuncay vd, 2008:182). İmparatorluğu teşkil eden muhtelif milletler, meclisin açılışını kutlamak için yer yer toplanmış, meclis binasının önünde kendi vekillerini selamlayacakları anı beklemeye koyulmuşlardı. Aslında bu muhteşem hazırlıkların bir diğer gerekçesi, meclisi açacak ve günün anlam ve önemini belirten bir konuşma yapacak olan II. Abdülhamit içindi. Halk yıllardır efsanevi bir anlam yüklediği bu gizemli Sultan'ı görmek için sabahın erken saatlerinde evlerinden ayrılmış, Sultan'ın geçme ihtimali olan sokaklara yığılmıştı. II. Abdülhamit, o gün dört atlı bir saltanat arabasıyla yola çıkmış, yanına oğlu Burhaneddin'i karşısına Sadrazam Kâmil Paşa'yla

almış, saltanat arabasına önde mızraklı süvari, yanlarında Karakeçili Aşireti süvarileri, arkada atlı yâverler eşlik etmişti. Meclis-i Mebusan binasına gidiş güzergahı olarak ise İhlamur, Pangaltı, İstiklal Caddesi ve Unkapanı tercih edilmişti. Yol kenarlarına biriken halk çılgınlar gibi “*Padişahım çok yaşa, hainler bize yüzünüzü göstermediler, hamdolsun Allahımıza sizi görebildik, bin yaşa Padişahım*” diye can feveran bağırışmışlardı. Hatta Talebe-i Ulûmden bazı kimseler, arabanın gümüş basamağını sürüklene sürüklene, şapur şupur öpüp yalamışlardı (Hasan Amca, 2013:210-213).

Meclis-i Mebusan'ın açılışına şahitlik etmek için hazır bulunan bir diğer grup Müslüman kadınlardır. Onlar bu isteklerini resmiyete dökmek için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezine gitmiş, Meclis-i Mebusan'ın açılış konuşmalarını kafes arkasından izlemek için cemiyetten izin istemişlerdir. Bu konuda ne kadar ciddi olduklarını göstermek için ise Hristiyan kadınlara izin verilip Müslüman kadınlara izin verilmezse, İngiliz kadınların İngiltere Parlamentosu önünde yaptıkları gibi gösteri yapacaklarını bildirmişlerdir (Tuncay vd, 2008:182) . Fakat meclisin açılış için yapılacak törene mecliste fazla yer bulunmadığı için listede bulunanların dışında kimsenin alınmayacağı belirtilmiştir (Olgun, 2014:86).

Nihayet II. Abdülhamit saat 8.00 sularında Ayasofya Meydanı'na gelmiş, burada çalan borazanlar “*Teşrif-i Hûmayun'u*” haber vermişlerdi. Ayasofya Meydanı'ndaki Mabeyn Mızıkâ Ekibi ise Hamidiye Marşı'nı çalarak II. Abdülhamit'i karşılamıştı. Bu karşılamadan sonra II. Abdülhamit, meclis binasındaki locasına teşrif etmiş, burada biraz dinlendikten sonra meclis salonunda bulunanları selamlamıştır. Bu kısa selamlamadan sonra Abdülhamit, Başkâtip Cevat Bey'i Nutku Hûmayun'u okuması için yanına çağırılmış ve Cevat Bey nutku kürsüde okumuştur (Çavdar, 1991:42). Fakat bu açılış nutku mebuslar üzerinde ciddi bir tesir yapmamış, mebuslar konuşmanın tamamını sesizlik içinde dinlemiştir. Oysa nutuktan sonra çalınan Meclis-i Mebusan Marşı mebusları heyecanlandırmış ve tüm mebuslar ayağa kalkarak marşa eşlik etmişlerdir (Olgun, 2014:89).

Meclis-i Mebusan'ın yeniden açılış şerefine yapılan bu hazırlıklar ve sevinç gösterileri tüm Osmanlı aidiyetlerini tekrar ortak duygu ve heyecanda birleştirmişti. Özellikle meclisin açıldığı gün, seçimden kaynaklanan itirazlar bir kenara bırakılarak, İstanbul sokaklarının her köşesinde beliren birlik ve beraberlik manzarası gönüllerde derin bir tesir bırakmıştır (Tanin, 5 Kanun-u Evvel 1324:3).

Sonuç

İstanbul, Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmasının yanında, bünyesinde barındırdığı azınlıkların çeşitliliği ve nüfus yoğunluğu bakımından diğer Osmanlı vilayetleri ile kıyaslanamayacak kadar renklidir. Bu renklilik, kimi zaman toplumu sosyal bir laboratuvara dönüştürürken kimi zaman da basit bir uygulamada bile bunalımın eşiğine getirmekteydi. Özellikle 1908 genel seçimlerinin İstanbul ayağı bu durumu örnekler vaziyettedir.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte, meşrutiyet kutlamalarına katılan tüm Osmanlı unsurları, genel seçimlerin yapılacağı tarih yaklaştıkça önceki ayrıcalıklarını kaybetme korkusuna kapılmışlardı. Özellikle İstanbul Rumları, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlılık politikasından rahatsızlık duymuş, imtiyazlarının devamı için ellerinden gelen her türlü propagandayı yapmaktan geri kalmamışlardı. Rumların bu konuda en büyük destekçisi, Fener Rum Patrikhanesi ve Rum basını olmuştur. Özellikle Patrikhane, Rumların seçim sözcülüğünü yaparak onların taleplerini Osmanlı idaresine iletmiştir. Patrikhane'nin bu misyonu zaman zaman Rum Cemaati'nin tepkisine neden olmuştur. Bu tepkinin gerekçesi ise ruhani bir temsili olan böyle bir kurumun siyasete bulaşarak asıl sorumluluğunu yerine getirmemesi ve Patrikhane'nin İstanbul seçimlerindeki ikircikli tutumunun Rum Cemaati'nin menfaatine zarar verdiği düşüncesi idi. Dolayısıyla bu düşüncede olan Rum vatandaşlarımız, Patrikhane'nin ve Rum basınının teşvik ettiği sokak gösterilerini ve seçim propagandalarını onaylamamış ve bu gösterilere katılmamıştır.

Kaynakça

a-) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Zaptiye Nezareti (ZB)

BOA ZB 358 7 /8 Teşrin-i Sani 1324.

BOA ZB 353 10/ 8 Teşrin-i Sani 1324.

b-) Osmanlıca Süreli Yayınlar

Düstûr I. Tertip, C.1., 1289.

İkdam, S. 5902, 15 Temmuz 1324, 28 Temmuz 1908.

Tanin S.73, 29 Eylül 1324-12 Ekim 1908.

Tanin, S.74, 30 Eylül 1324, 13 Ekim 1908.

Tanin, S.92, 20 Teşrin-i Evvel 1324, 2 Kasım 1908.

Tanin, S. 96, 24 Teşrin-i Evvel 1324, 6 Kasım 1908.

Tanin, S.100, 28 Teşrin-i Evvel 1324, 10 Kasım 1908.

Tanin, S.102, 30 Teşrin-i Evvel 1324, 12 Kasım 1908.

Tanin, S.112, 9 Teşrin-i Sâni 1324, 22 Kasım 1908.

- Tanin, S.113, 10 teşrin-i Sâni 1324, 23 Kasım 1908.
Tanin, S.119, 16 Teşrin-i Sâni 1324, 29 Kasım 1908.
Tanin, S.121, 18 Teşrin-i Sâni 1324, 1 Aralık 1908.
Tanin S.124, 21 Teşrin-i Sâni 1324, 4 Aralık 1908.
Tanin, S.126, 23 Teşrin-i Sâni 1324- 6 Aralık 1908.
Tanin, S. 128, 25 Teşrin-i Sâni 1324, 8 Aralık 1908.
Tanin, S.132, 29 Teşrin-i Sâni 1324, 12 Aralık 1908.
Tanin S.133, 30 Teşrin-i Sâni 1324, 13 Aralık 1908.
Tanin, S.136, 3 Kanun-u Evvel 1324, 16 Aralık 1908.
Tanin, S.138, 5 Kanun-u Evvel 1324, 18 Aralık 1908.

c-) Kitap ve Makaleler

- Akşin, S. (1972) “31 Mart Olayına Değın Sebahattin Bey ve Ahrar Fırkası”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C.27, S.3, 541-560.
- Alkan, M., Ö. (2009) “1908’den 2009’a Çok Partili Seçimlerin 101. Yılı 1908 (1324) İntihabı” **Toplumsal Tarih Dergisi**, S.184, 42-49.
- Alkan, M., Ö. (2014) “İmparatorluktan Cumhuriyet'e Seçim Tarihinden Seçmeler”, **Birikim Dergisi**, S.299, 139-152.
- Bayur, Y. H. (1991) **Türk İnkılabı Tarihi**, C.1, Kısım:2, Ankara: TTK Yayınları.
- Çadırcı, M. (1970) “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Belleten**, C.34, S.135, Ankara, 409-420.
- Çadırcı, M. (1997) **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**, Ankara: TTK Yayınları.
- Çadırcı, M. (2007) **Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Çavdar, T. (1991) **İttihat ve Terakki**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çavdar, T. (1999) **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, C.1, İstanbul: İmge Yayınları.
- Davison, R., H. (2005) **Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform, 1856-1876**, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Demir, F. (1994) **İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan Seçimleri (1908-1914)**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

- Gençoğlu, M. (2011), “1864-1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.2, 29-51.
- Hasan Amca (2013) **Doğmayan Hürriyet**, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kalkan, V. D. (2008) “Hürriyet’e Giden Yolun Kısa Tarihi”, **Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet**, İstanbul: Yeni İnsan Yayın Evi, 11-74.
- KALUÇ, Ş. (2009) “Osmanlı Ahrar Fırkası’nın Kuruluşu, Faaliyetleri ve Sonu”, **Liberal Düşünce Dergisi**, S.53-54, 177-213.
- Kansu, A. (2002) **1908 Devrimi**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karal, E. Z. (2011) **Osmanlı Tarihi**, C.9, Anka: TTK Yayınları.
- Kars, H. Z.(1997) **1908 Devrimi’nin Halk Dinamiği**, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kerimoğlu, H. T.(2008), **İttihat Terakki Cemiyeti’nin Rum Politikası 1908-1914**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Kubalı, H. N.(1960) **Türk Esas Teşkilat Hukuku Dersleri**, İstanbul: Tan Matbaası.
- Okandan, R., G. (1959) **Amme Hukukumuzun Ana Hatları**, İstanbul : Fakülteler Matbaası.
- Olgun, K. (2014) **1908-1912 Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nın Faaliyetleri ve Demokrasi Tarihimizdeki Yeri**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Ortaylı,İ. (1985) "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler",**Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.1 İstanbul: İletişim Yayınları, 231-244.
- Ortaylı, İ. (2011) **Tanzimat Devri Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1888)**, Ankara: TTK Yayınları.
- Ramsaur, E. E., **Jön Türkler ve 1908 İhtilali**, İstanbul:Pozitif Yayınları.
- Tanör, B. (2012) **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunaya,T., Z. (1989) **Türkiye’de Siyasal Partiler**, C.1, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Torun, F. S. (2012). “Osmanlı Taşra İdaresininYeniden Yapılanma Süreci (1842-1876)”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 32, 81-97.
- Der:Tuncay, M., Çavaş, R., Akbayar, N., Öztuncay, B., Demirel, Y. (2008) **II. Meşrutiyet’in İlk Yılı 23 Temmuz 1908-23 Temmuz 1909**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Türkiye'den Seçim Manzaraları 1877-1980**, Atlas Tarih Kitaplığı, 2011, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Unat, F. R. (1985) **İkinci Meşrutiyet'in İlanı ve Otuz Bir Mart Hadisesi**, Ankara: TTK Basımevi.
- US, H. T . (1940) **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi 1293-1877**, İstanbul: Vakıf Gazetesi Matbaa Kütüphanesi.
- Yılmaz, Ö. (2014) "Tanzimat Döneminde Osmanlı Taşra İdare Meclisleri (1840-1871)", **Journal Of History Studies**, Volume: 6, S.6, 253-280.

d-) Ekler

Ek 1: İstanbul sokaklarında seçmene seçim çağrısı yapılmaktadır. **Türkiye'den Seçim Manzaraları 1877-1980**, Atlas Tarih, Doğan Yayınları, 2011, İstanbul, s. 14.

Ek 2: Beyoğlu'nda seçim tamamlandıktan sonra halk İstiklal Caddesi'nde toplanmıŐtır. Ortada "Adalet" yazılı pankart görülmektedir. A.g.e., s. 21.